

BIÊN BẢN PHÒNG VẤN SÂU
NGƯỜI CAO TUỔI, XÓM 1, XÃ HUNG NHÂN, HUNG NGUYỄN, NGHỆ AN

Người thực hiện phỏng vấn: Nguyễn Thị Văn

H: Như bác trưởng xóm giới thiệu, chúng cháu muốn đến thăm ông bà và tìm hiểu cách phòng chống bão lũ từ ngày xưa. Ông bà hiện nay cũng cao tuổi. Năm nay ông bao nhiêu tuổi rồi ạ?

Đ: Tôi 8một, bà 80.

H: Vâng, ông tên là gì ạ?

Đ: Tôi tên là Diễm, Nguyễn Văn Diễm

H: Chúng cháu muốn tìm hiểu xóm mình từ ngày xưa. Vì ông cao tuổi, ông sẽ biết được nhiều hơn những người còn trẻ bây giờ. Ông có thể cho cháu biết lịch sử hình thành xóm làng ở đây như thế nào?

Đ: Lóp trên một00 tuổi thì nay không còn nữa. Trước đây, nói chung thì xã Phú Văn này trước là xã khác, khi đó gọi là Hưng Văn Phúc gọi là Hưng Nguyễn, rồi là Đô Y tổng nghị Dụ xã là xã Mỹ Dụ.

H: Xã Mỹ Dụ?

Đ: Là trước đây, ngày xưa gọi là xã Mỹ Dụ, ngày xưa có Đô y tổng, nhưng giờ không có nữa, giờ chỉ có tỉnh, huyện, xã, thôn.

H: Khi Mỹ Dụ xã thì ông bao nhiêu tuổi ạ?

Đ: Khi Mỹ Dụ xã thì khi đó chưa lập chính quyền, khi đó khoảng một2-một3 tuổi

H: Đến năm nào thì đổi tên thành xã Hưng Nhân? Và cái làng này trước đây gọi là xã Phú Văn đúng không ạ?

Đ: Phú Văn. Trước đây ở Mỹ Dụ xã. Trước đây người ta nói, mọi năm làm tết thì ông chủ trì làng là người miền trong, là sang đây làm chủ trì làng. Khi đó con hôn ở dưới sông, con hôn là rất nhiều. Con hôn là một bãi phù sa bồi, hôn là nhiều. Đặt là hôn vì làng đó chưa có tên, đặt là làng hôn.

H: Gọi là làng hôn

Đ: Thời gian sau gọi là Phú Đăng, cuối cùng hiện nay là Phú Văn

H: Năm bao nhiêu thì đổi tên là Phú Đăng ạ?

Đ: Phú Đăng thì cũng lâu rồi, tôi chỉ nghe nói thôi.

H: Ông chỉ nghe nói thôi.

Đ: Đầu tiên là làng hôn, khi người dân mới bắt đầu đến, vì khi đó không có gì, mà gốc là bên miền trong. Sau sang bên đây đắp đất,bồi, hồi đó chưa có tên gì cả nên gọi là Làng hôn, sau đó đổi lại là Phú Đăng.

H: Đổi là Phú Đăng thì ông cũng chỉ nghe nói thôi chứ lúc đó ông cũng chưa sinh ra? thế còn lúc đổi thành Phú Văn thì ông năm bao nhiêu tuổi ạ?

Đ: Đổi tên là Phú Văn thì lúc đó tôi cũng chưa sinh, nhưng lấy gốc là Làng hôn, sang Phú Đăng rồi sang Phú Văn.

H: Vâng, tức là chính ra dân ở đây là di cư từ bên Hưng Châu sang

Đ: Hưng Châu sang, mọi năm làng có cái lễ tế thì mời ông chủ trì làng ở bên kia sang.

H: Lễ tế vào ngày bao nhiêu hàng năm ạ?

Đ: Lễ tế vào ngày rằm tháng 6 âm lịch

H: Bây giờ còn làm tế lễ như thế không ạ?

Đ: Có

H: Vẫn làm ạ. Thế vào những ngày tế lễ thì làm những gì ạ?

Đ: Vào ngày tế lễ thì làm thế này này. Vào lúc tôi lớn lên thì các cháu đi làm ở xã Phú Văn, khi đó chưa liên quan về xã Mỹ Nhân Dụ, vì xã lúc đó gọi là xã Mỹ Dụ mà, sau này khi

lập chính quyền xong, cắt bên ni rồi chuyển sang bên ni, gọi là xã Mỹ Nhân, khi đó là sau khi cướp chính quyền thì chuyển sang Hưng Nhân, Hưng Nhân là cũng có 3 cái làng thuộc Hưng Nhân là Phú Văn, Phú Vinh và Sơn nhận, sau đó một thời gian nữa thì thành xã Hưng Khánh, 5 xã nhập lại thì gồm có là Phú – Khánh - Châu – Nhân - Lợi

H: Thì thành xã gì?

Đ: Thì thành xã Hưng Khánh, 5 xã nhập lại thành một xã.

H: Năm nào ạ?

Đ: Năm đó là năm một952

H: 5 xã gồm những xã nào ạ?

Đ: Phú – Khánh - Châu – Nhân - Lợi thành một xã gọi là Hưng Khánh

H: thế sau đó đến năm nào thì lại tách ra hả ông?

Đ: Năm một955 thì không chuyển về xã Hưng Khánh nữa mà chuyển về từng xã một, lại tách ra. Tách ra thì lẽ tế, phong tục ở đây cô có nghe qua chưa? Trước đây thì làng cũng không ấy lắm, địa thế và nhân tố cũng ít thôi, nhưng mà có Đình, có Nhà thánh, không có chùa, riêng cái làng này là không có chùa.

H: Tại sao lại thế?

Đ: Vì sao không có chùa thì tôi không rõ lắm, nhưng mà lớn lên không thấy rứa.

H: Thế giờ có chùa chưa ạ?

Đ: Giờ chưa, ở đây có cái Đình là một, Đền là 2, nhà Thánh là 3. Mà Đền khi trước là 3 tòa.

H: Bây giờ cũng không có chùa?

Đ: Giờ cũng không có chùa. Đình và Nhà thánh là cái đó bị trôi năm 78, thì không có nữa. Đền thì có 3 tòa đền, nhưng mà vừa rồi cũng bị hư hỏng

H: Đền 3 tòa?

Đ: Đền 3 tòa, nhưng tòa Hạ cũng bị trôi năm 78. Tòa Trung là ở giữa, Cái tòa Thượng thì sau khi bão

H: Cái tòa Trung là cũng bị sau năm 78, là năm 88 ạ?

Đ: Cũng không nhớ rõ

H: Cũng bị trôi sau

Đ: Năm 88 là do bão đổ, vừa đổ cái là lụt vô là trôi luôn. Vừa rồi dân cũng kêu gọi họp bàn tổ chức, kêu gọi con cháu ở ngoài, con cháu đi xa cả trong nước và nước ngoài.

H: Thế còn tòa Thượng thì vẫn còn ạ?

Đ: Tòa Thượng thì vẫn còn nhưng không đảm bảo lắm.

H: Ở đâu ạ?

Đ: Trên làng này, giờ người ta làm lại tương đối, làng bên làm cái mái che, kêu gọi con cháu đi làm xa về ủng hộ, có người ủng hộ trên chục triệu. Trong làng nguồn thu từ dân thì cũng không được mấy.

H: Hàng năm vẫn làm tế lễ thì gồm những hoạt động gì hả ông?

Đ: Nói chung hoạt động thì cũng ... lễ đền gồm có mấy ngày, lễ đền gồm có ngày trước tết, ngày nửa đêm – ngày giao thừa là 2, lễ mừng một tết là 3, lễ khai hạ mừng 7 tháng giêng, lễ thượng nguyên - lễ rằm tháng giêng; Tháng 2 tế đình, Rằm tháng 3 là tế tiến điện.

H: Nhiều thế

Đ: Tháng 4: cúng tế cơm mới, mừng 5/5 – đoan ngo, rằm tháng 6 là đại lễ. Trước đây là bắt bò làm, giờ thì đỡ hơn, có lễ thôi.

H: Tế lễ đấy là các nhà tự làm hay làm chung cả làng?

Đ: Làng, làm chung cả làng

H: nhưng mà các nhà tự làm? Thế có cái lễ nào mà như là lễ hội hàng năm mà cả làng cùng làm không ạ?

Đ: Rằm tháng 6, khi đó dân làng tập trung. Khi trước thì có đất ruộng, giờ thì có đất giá.

H: Đất gì ạ?

Đ: Cái đất để đầu giá đây, đây đây chỉ có đền, nhà thờ không có mô, Đền là Đền của làng, mỗi cái Đền đây là một mẫu 2. một làng có cái đền đó, thì lấy cái đầu giá hàng năm, xong rồi lấy cái tiền đó.

H: Họ làm xong rồi họ trả ...

Đ: Họ đầu giá, họ trả một sào một năm là gần chục triệu

H: Được dùng để cho việc tế lễ?

Đ: chục triệu là tổng số, để khao rượ, mô một 2 triệu đó, thì lấy cái tiền đó, ngoài ra thì con cháu đi về nó cũng có tiền nó ủng hộ thêm, lấy tiền đó để hàng năm làm tế lễ. Tế lễ đó thì nói chung là hoa quả, bánh.

H: Bánh gì ạ? Bánh tự làm hay là bánh kẹo?

Đ: Nói chung là bánh kẹo đi mua, hoa quả, chuối, lễ ngũ quả.

H: Ở đây có ai phụ trách cái lễ đó không ạ?

Đ: Cái lễ đó do Ban lễ nghi trong làng.

H: Ông có ở trong ban lễ nghi không?

Đ: Tôi không có trong ban.

H: Ngày xưa hình như ông nói, dân cũng ít, làng thì trước đây không lớn thì ngày xưa người dân sản xuất như thế nào? trồng cây gì? Nuôi con gì?

Đ: Khi đó thì cũng, nói chung là trước nó khác bây giờ, thu nhập ngày xưa cũng khác.

H: Ngày xưa thu nhập về gì ạ?

Đ: ngày xưa cũng nông nghiệp. Nói chung ở đây trước kia có ruộng thì làm ruộng, trên đất thì làm khoai. Nguồn chính là khoai, khoai ăn quanh năm. Đất đây chủ yếu trồng khoai. Sau đó cải tiến dần dần, sau trồng ngô và lạc. Đất khi đầu một 100% là khoai, sau đó giảm xuống khoai 30%, 70% là Ngô và lạc vì Ngô và lạc năng suất hơn. Lúc đầu khoai là để cứu đói.

H: ngày xưa thì chăn nuôi gì ạ?

Đ: Chăn nuôi thì cũng rùa, cũng bò và lợn. Nhưng mà nguồn chăn nuôi trước cũng không bằng giờ. Giờ chăn nuôi, thu hoạch lớn.

H: Thời ngày xưa lúc ông còn bé thì cái phân bố nhà cửa, ruộng đất có giống giờ không hay là khác?

Đ: Trước là có ruộng tư và ruộng công. Ruộng tư là của cá nhân, từ một 8 tuổi trở lên thì được cấp ruộng đó.

H: Ngày xưa chắc chắn là ít nhà cửa, ít người hơn bây giờ đúng không ạ?

Đ: Hiện nay ở ni là đi làm kinh tế là hơn một nửa rồi đây này, nhưng mà giờ so sánh thì vẫn đông hơn trước, trên 7 chục hộ

H: Ý cháu muốn hỏi là ngày xưa ruộng cũng rộng hơn giờ đúng không ạ?

Đ: Khi đó chỉ có khoảng 3 chục hộ, mà đất ruộng nhiều hơn trước, vì hiện nay điều ruộng chung ở xã. Hiện nay ruộng chung ở làng ni là vẫn nhiều nên điều đi cho các làng khác, các xóm khác. Khi trước ở đây thực phẩm là: hén, cáy, tép. Nói chung là quanh năm đi mò hén, bắt cáy, tép làm thức ăn chứ không phải đi chợ cũng đủ ăn.

H: Ở đâu ạ?

Đ: Ở hói, Hói trước. Cô bảo khi đó một cái xô mà ra đào lươn chạch được khoảng 2kg/xô, cái gì cũng có.

H: Ruộng ở đây thì lại đi phân cho những người ở xóm khác?

Đ: Điều hòa ruộng đất toàn xã, trong xã có xóm ni nhiều thì bình quân khẩu là một sào rưỡi chẳng hạn, nếu đây 2 sào thì phải điều đi còn nếu đây một sào thì lại được nhận về.

H: Ông thấy ngày xưa hệ thống tiêu nước của làng thế nào?

Đ: Khi xưa hệ thống thủy điện mương máng là chưa có chi cả. Ngày xưa mua cái gầu về là mức nước, hồi đó là chỉ có điện thôi, chưa có gì hết.

H: Bây giờ thì có hết rồi?

Đ: Giờ có mương máng đầy đủ, nhưng vẫn dùng nước mưa, đang xây bê tông rồi nhưng chưa có.

H: Ngày xưa thì kệ nó lúc nào mưa thì nó lên, lúc nào nó tiêu thì kệ nó, chẳng mương máng gì cả.

Đ: Đúng, lúc đó thì phụ thuộc vào thủy triều. Nhiều khi đưa con lên gác, đêm tỉnh, nhiều lúc một 2h đêm nước thủy triều lên là đi ra ruộng tát, phụ thuộc vào nước thủy triều. Cô có biết cái này không?

H: Cháu có biết, cháu cũng nhiều tuổi rồi, cháu hơn 50. Cháu thì nhà ở Hà Nội, nhưng ngày xưa đi xơ tán ở nông thôn thì cháu cũng biết 2 người cầm 2 bên, mức nước đổ thế này.

Đ: Cái gầu gọi là gầu dài, cái gầu mà cầm ni đồ là gầu xồng.

H: Vâng, gầu xồng, cháu biết các gầu đấy. Ông thấy việc ảnh hưởng của bão lũ và xâm nhập mặn thì thế nào? trước cách đây khoảng một 0 năm thì nó như thế nào? Và hiện nay thì nó như thế nào? Xâm nhập mặn tức là nước mawnjos vào ý ạ.

Đ: Đây cũng là một xã trung tâm, nhưng mà nguy hiểm nhất là năm 78, cả xã cũng đã hư hỏng hết, cả xã coi như xóa sổ, vì trôi hết. Lúc đó là cái đoàn ở huyện về ni, đi bằng thuyền, đi ở dưới lên thì giới thiệu về cái xóm ni, xóm ni bị hư hại, tan tành hết, đi vô cái xóm vô, đứng từ xóm đó nhìn sang thì không còn cái chi cả, trôi hết cả rồi. Kể cả bí thư huyện tỉnh, hồi đó có cái nhà nước ngập lên đến ni

H: Vâng, Nó ngập lên đến cả cái chạn trên này

Đ: Phải ngói đi bè vì nước cơ mà

H: Vâng, nhà mình còn cao hơn

Đ: Họ đến đây, họ đem đồ đến đây gửi, gửi cả nấu nướng, nồi xong chi cả. Sóng đập ngói rơi xuống.

H: À, Sóng đập ngói rơi xuống.

Đ: Lúc đó nhà tôi có cái chạn cao nhất xóm. Có cái chạn treo, lúc đấy nấu cơm chuẩn bị chín rồi thì ... ngói trên nhà trơ mà như ngói trên cái thuyền, khi đó sóng nó đánh đi mất rồi, thế là thôi không ăn nữa, đi.

H: thôi không ăn nữa, đi.

Đ: Nói đúng ra nhà nó cũng nhẹ, chất đồ lên. Khi đó có cái tàu đi qua là đi

H: Vậy coi như là 2 ông bà với các con là lên tàu đấy đi thôi?

Đ: Bà với các cháu là lên trước rồi, tôi là đi cuối cùng.

H: À, bà và các cháu là đi rồi, ông là đi cuối cùng thôi.

Đ: Nếu mà không có chuyện ấy nhà là cũng không đi.

H: Thế xong rồi sau là mất luôn nhà?

Đ: không mất.

H: À, cái nhà này vẫn còn từ ngày xưa?

Đ: Vẫn từ ngày xưa. Tôi có nói với cô các ông trên huyện về còn ngói đây. Trong cái làng Phú Văn còn 7 nhà nữa, còn ni là trôi hết, có nơi chỗ ni 2 nhà, còn 3-4 nhà trụi. Nhà của ông Xuân bí thư là nhà còn tương đối, ở ni có cây mít to và cây chè vối

H: Ông bảo cây mít và cây gì to ạ?

Đ: Cây chè gồi

H: Chè gồi ạ?

Đ: Chè gồi là chè pha nước gồi.

H: À, nước vối.

Đ: nước vối thì 2 đầu có 2 cây to, nó giăng lại, thì cái nhà nó xoay.

H: Nước nó vào thì nhà nó xoay

Đ:Ừ, nhà nó xoay.

H: Thế hồi đấy nhà mình ông có chẳng, chống gì không ạ?

Đ: Nhà thì cũng có chẳng chống, nhưng chủ yếu là bằng tre, mây

H: Thế bụi tre này có phải của nhà mình không?
Đ: Của nhà mình đó
H: Đẹp nhi.
Đ: Nhưng khi đó toàn bộ bè trôi là vô đây, mắc vào đây, bụi tre nó che chắn cho.
H: Ông ơi, thế bụi tre này mình trồng từ ngày xưa ạ?
Đ: Trồng từ ngày xưa.
H: Cây này khoảng bao nhiêu năm rồi ạ?
Đ: Cây này cũng lâu rồi, Phải trên trăm năm rồi.
H: Trên trăm năm rồi ạ.
Đ: Tại vì tôi năm nay 8mốt.
H: Mà đã có bụi tre này trước ông rồi.
Đ: Vâng, khi đó ông nội chứ không phải là cha.
H: Nhưng mà bây giờ thỉnh thoảng những cây to mình vẫn chặt đi chứ ạ?
Đ: Đây, mình vẫn chặt nhiều rồi đây cô ạ.
H: Vâng, bây giờ thì ông thấy cái bão, lụt với xâm nhập mặn nó vào đây như thế nào? So với một0 năm trước?
Đ: Xâm nhập mặn thì tùy, có năm nhiều, năm ít. Có năm cách đây khoảng 7 năm nước bắt đầu lụt vô ngập mía. Khi đó là có trồng mía mà, thì khi thấy nước ra là đất trắng, tại muối nó trắng.
H: Ông bảo cách đây 7 năm ạ?
Đ: Vâng
H: Cách đây 7 năm là ruộng trồng mía.
Đ: Trồng mía một7 năm
H: một7 năm
Đ: Sau này không trồng mía nữa, nhà máy chuyển đi nơi khác.
H: Trồng mía, khi nước rút là đất trắng?
Đ: đất trắng.
H: Thế mía có trắng không ạ?
Đ: không, đất trắng là mía nó đọng lại
H: Đất trắng xóa này, vâng. Còn mía thì mất hết?
Đ: Mía thì không quan trọng lắm, mía vẫn chịu được mà. Nhưng mà lúa thì cấy ra rồi, nước không vô là hạn chết.
H: Ông bảo cái ngập mặn bây giờ nó ít hơn kia ạ?
Đ: Giờ ngập mặn vẫn ít hơn. Tôi còn nhớ ông xóm trước là cho nước vô, nước vô là lúa chết, nước vô hư cả, là nguy hiểm. Nước vô lần đầu là hư rồi, cả xã đi làm lại, lần thứ 2 nước không vô nữa nhưng mà nước mặn nó ngấm vào dưới.
H: Nhà mình hàng năm có bị nước mặn nó vào không ạ?
Đ: Đây thì cũng ít khi.
H: À, thế ạ. Thế ở đâu thì bị nhiều hơn ạ?
Đ: Chủ yếu là ở ngoài đồng
H: À, ngoài đồng. Hôm nọ cũng có ý kiến cho là trước kia khi không có thủy điện Bản vẽ thì nước mặn nó không vào đây đâu. Từ khi có thủy điện Bản vẽ thì nước mặn nó mới vào đây thì có đúng không ông? Ngày xưa ông có thấy nước mặn vào không? Khi còn trẻ ý.
Đ: Khi còn trẻ thì vẫn thấy ít nước mặn.
H: Ít ạ?
Đ: Đây thì bị, lên trên các xã trên nữa thì không bị.
H: Bà nói, khi mô thì cũng có nước mặn vào, ông nói ngày xưa thì ít hơn bây giờ đúng không ạ?

Đ: Có năm vụ hè thu bị, hấn ngấm xuống dưới đất thì đến vụ sau vẫn bị, nguy hiểm chứ không phải bị một vụ đâu.

H: Đúng rồi. Ông có biết vì sao khi xưa ít hơn mà bây giờ lại nhiều hơn?

Đ: Theo tôi nghĩ vậy, chứ không hiểu vì sao.

H: Nhà mình có ruộng bị mặn không?

Đ: Cũng có, nhưng mà cái mặn hiện nay thì không phải năm mô cũng mặn. Năm mô cũng có nước mặn, nhưng mà bơm nước nếu thấy nước mặn thì họ dừng lại, họ không bơm nữa. Khi có nước mặn là dừng máy lại. Mới bơm lên một tý mà thấy nước mặn rồi là thôi.

H: Máy bơm mà để bơm nước vào đồng ý ạ?

Đ: Bơm nước vào đồng, nhưng mà khi thấy nước mặn thì dừng. Nói thật là mấy năm gần đây cũng mặn nhưng mà chưa mặn như mấy năm trước đây. Năm mà tôi bảo nước mặn vào mà mía trắng đây là điển hình.

H: Vâng, là nặng hơn.

Đ: Năm đấy cây lúa là lúa chết rồi, cây lại lần thứ 2 cũng bị chết là vì nó ngấm dưới đất.

H: Nếu giờ nói đến mức độ thiệt hại của bão lũ, xâm ngập mặn đối với gia đình mình và với hàng xóm nó chung? Nó ảnh hưởng như thế nào đến đất đai, nhà cửa, đời sống của người dân? Và đối với gia đình mình?

Đ: Ở đây có một gia đình gần đây, bà đấy nói với tôi, vì tôi cũng có một đứa con lấy chồng gần đó. Khi mà tôi vô Nam thì Ông bà lên đây mà ở, ở dưới đó tôi khiếp lắm vì gần sông quá, vì gần sông họ xuống đây là họ sợ. Vì họ ở trên, họ nhìn vô ni là họ sợ, bão, nước mênh mông, họ khiếp. Ở trên kia cũng xa hơn, ở đây sát sông quá, không có cái gì mà che chắn cả.

H: Lúc này ông cũng nói nước mặn mà nó vào đất ruộng thì mình trồng trọt cũng bị ảnh hưởng đúng không ông?

Đ: Đúng.

H: Và nước mặn vào thì cây cũng chết. Thế còn về đời sống, chăn nuôi, nếu mà năm nào cũng lũ, cũng bão như thế, nước mặn nó vào thì là bị ảnh hưởng thế nào đối với gia đình mình?

Đ: Phải chịu khó khăn chung thôi.

H: Ông ơi, nếu mà lũ đến thì nhà mình sơ tán đi đâu?

Đ: Với những trường hợp đặc biệt thì có thể sơ tán vô trong đê. Mấy công trình chống lũ trong đê.

H: Thế còn ví dụ như là chó, bò, gà thì mình đem đi đâu?

Đ: Cát lụt năm 78, mình phải cắt cái dây mũi cho bò còn tý để nó đi, cắt dây ở mũi cho đỡ vướng mũi để đi. Nếu không cắt dây thì nó tiêu rồi, hấn chết, thả cho bò đi, đi sang bên ni, sang bên đê.

H: Nó cứ đi, sau này mình không bắt được thì thôi, cho nó sống thôi

Đ: không bắt được chứ, thời kỳ đó là cũng khác giờ.

H: Sau mình lại tìm được nó về ạ?

Đ: Sau mình lại tìm được, tui xuống dưới đấy, ông ấy phó chủ tịch, ông ấy cũng biết, trâu bò của vùng lụt đến thì giữ và bảo đảm cho, phải cho nó ăn nữa chứ, cho nó ăn rom ăn dạ.

H: Xong rồi ông lại tìm thấy?

Đ: Thì sau đấy tôi lại tìm, nhận ra.

H: Nhận ra bò nhà mình đấy ạ.

Đ:Ừ

H: Vâng

Đ: Tôi xuống tôi hỏi ông xem tính bao nhiêu tiền, ông ấy bảo ông ấy giữ cho, kể cả cho ăn nữa chứ.

H: Thế ông ơi, ông thì khá lớn tuổi, ông có thể cho cháu biết một số kinh nghiệm dân gian để ứng phó với bão lụt không ạ? Ví dụ như là mình có kinh nghiệm gì, nhìn nhận tự nhiên để đánh giá năm nay bão to, bão nhỏ, nhiều hay ít không ạ?

Đ: kinh nghiệm thì cũng có. Tôi thì chủ yếu căn cứ vào đài là chủ yếu. Tôi thấy người ta bảo cây mít quả lên trên cao thì năm đó lụt to, họ nói kinh nghiệm, nhưng tôi thấy dăm ba năm thì có một năm lụt to, chứ không phải năm mô cũng có. Bình thường chỉ lụt ở ngoài đường.

H: Vâng, nhưng mà bây giờ cháu muốn biết kinh nghiệm dân gian ông biết được cái gì thì kể cho cháu. Ví dụ lúc này ông bảo người ta nói cây mít mà quả mọc trên cao thì lụt to, rồi ông còn nghe thấy những kinh nghiệm gì nữa từ thời ngày xưa các ông bà kể lại? Rồi thì qua lứa tuổi của ông thì thấy được những kinh nghiệm gì? Rồi bây giờ truyền cả cho con cháu? Ngoài cái kênh dự báo thời tiết chính ra, thì ngày xưa làm gì có ti vi, đài báo như bây giờ thì ngày xưa các cụ phải căn cứ vào cái gì để mà biết được dự báo lụt, bão?

Đ: Họ căn cứ vào ổ con kiến, ổ con kiến cao thì năm đó lụt to. Hoặc năm nào bụi tre mà trúc vào trong, không chui ra ngoài thì năm đó bão to, chuẩn bị bão to. Măng mọc đứng nhưng chúi vào trong bụi.

H: Chúi vào trong bụi?

Đ: Chúi vào trong bụi để tránh bão. Hầu hết là rứa

H: Ông thấy có đúng không ạ? Ông thấy năm đấy cây măng mà trúc vào trong bụi thì có đúng là năm đấy có lụt không ạ?

Đ: Năm đó có bão.

H: Vâng, thế còn nó chĩa ra ngoài thì không sao?

Đ: Chĩa ra ngoài thì không sao.

H: Thế còn kinh nghiệm gì nữa ạ? kinh nghiệm gì mà các cụ để lại và ông kiểm chứng là cũng đúng?

Đ: Tôi thấy nó như là quy luật đó, thông thường không phải một00%, nhưng mà cũng 9-8-7 gì đấy, thông thường 5 năm hoặc 3 năm hoặc 4 năm thì có một năm lụt to. Ở đây vùng ni thì năm nào cũng lụt cả. Trước đây, cây mía là chưa thu hoạch được, lụt là chưa thu hoạch vụ hè thu, nhưng nay lụt là thu hoạch rồi, bình thường là lụt nhỏ. Bình quân 3 năm có một năm lụt to.

H: Theo ông 3 năm hay 5 năm lại có một năm lụt ạ?

Đ: Khoảng

H: Khoảng từ 3 đến 5 năm?

Đ:Khoảng từ 3 đến 5 năm

H: Vâng. Năm nay là có lụt to rồi đấy ạ?

Đ: Năm nay là lụt to rồi. Năm nay cũng không lụt to, mới tràn có tí.

H: Năm nay không lụt to. Nếu mà lụt to rồi thì sang năm không bị lụt to nữa? Lụt to là nó phải ngập lụt và mọi người phải di tản đi?

Đ: Lụt đến đây nhà thì gọi là lụt to, còn lụt như trước thì không có đâu. Sau thì không biết, nhưng giờ thì không thấy.

H: Nước cao mộtm trong nhà thì tính là to rồi?

Đ: To.

H: Vừa rồi ở Nam Trung Bộ người ta đưa tin ngập hết lấp ló mái nhà là lụt to rồi chứ ông? Nhưng ở đây thì năm nay không to đúng không? thế ông còn có kinh nghiệm nào nữa ạ?

Đ: nhiều ông thì nhìn hoa cây gie

- H: Hoa cây gie, vâng. Hoa cây gie như thế nào thì lụt ạ?
- Đ: Cái năm mà hấn ra rất nhiều lần, cái vùng mà trồng gie năm đấy mà ra nhiều thì là lụt to. Có ông ở bên trồng gie đi qua đây bảo năm nay ra hoa nhiều đúng là lụt to.
- H: Đúng là lụt to thật, thế còn kinh nghiệm gì ạ?
- Đ: Tôi cũng thấy mấy bài đó. Tôi thì cứ thấy năm nay lụt to rồi thì yên tâm năm sau không lụt to nữa, không có 2 năm nào lụt to liên nhau đâu, ít nhất phải cách một năm. To thì to, nhưng so với trước thì cũng có đỡ, thiệt hại cũng có đỡ, thiệt hại về nhà cửa...
- H: Ông còn kinh nghiệm gì nữa? Tại vì ông rất là cao tuổi cháu mới hỏi, ông biết kinh nghiệm gì nữa về lụt bão? Bà có biết không?
- Đ:
- H: Tức là tổ tò vò làm trên cột gỗ, cao đến đâu thì nước đến đấy. Bà có nghe được gì nữa không?
- Đ: Con cóc kêu.
- H: Ông bà có biết kinh nghiệm xem cầu vòng hoặc cây cỏ gà?
- Đ: Mình đi qua một vùng hạn rất lâu, nhưng thấy cỏ gà trắng là biết sắp mưa. Còn ta ngồi đây mà nghe cóc nghiên thì đêm hấn mưa.
- H: Thế có hiện tượng gì mà báo nước mặn sẽ vào không ạ?
- Đ: Nước mặn thì không biết được.
- H: Ông bà biết được những kinh nghiệm như thế thì sau đó những người trẻ hơn có biết điều này không ạ? Ông bà có nói cho con cháu mình biết điều này không ạ?
- Đ: Cái đấy nói thật với cô là, cái đấy con cháu nghe đài báo. Tuy nhiên cũng có hiện tượng đúng, như con cóc mà kêu là trời sẽ mưa, cỏ gà mà trắng là chắc chắn là mưa, cái đấy không sai được đâu. Cái đấy cũng có kinh nghiệm qua nhiều năm, 9 phần đúng, cũng có cái không đúng.
- H: Các kinh nghiệm trên thì bây giờ lớp trẻ hơn cũng vẫn biết đún không ạ? Và ngoài ra thì họ còn nghe trên tivi nữa. Người dân ở đây năm nào cũng bị bão, lũ thì ông bà có thấy kinh nghiệm gì của người dân ứng phó với lũ lụt? sản xuất có thay đổi gì ko, trồng trọt, chăn nuôi để mình thích nghi, khi mà lũ đến mình phải sơ tán, chẳng chống nhà cửa. ví dụ mình trồng cây gì, nuôi con gì thì mình có căn cứ vào thời tiết để mình thay đổi không?
- Đ: Ở đây cái lụt bão, nước, một năm trên ti vi báo một năm có rất nhiều cơn bão, nhưng ở đây chỉ có gió cấp 8-9.
- H: Lịch sản xuất ở đây mình có thay đổi để thích nghi với tình hình lũ lụt không? Ví dụ, đáng ra là lúa phải trồng sớm hơn hoặc muộn đi, hoặc nuôi con gì thì người dân có thay đổi không?
- Đ: Cái đấy do Hợp tác xã trên chỉ đạo, vì ở đây không bơm nước được mà cấy, phải có kế hoạch của xã, phải căn cứ vào kế hoạch đó.
- H: Ông thấy kế hoạch do Hợp tác xã chỉ đạo có phù hợp không?
- Đ: Xã thì cũng do huyện, có những năm thì tôi thấy chưa được phù hợp, nói thì nói nhưng mà vẫn làm, thời tiết thì năm có lụt, có lụt thì phải làm sớm hơn hoặc chậm hơn, nhưng đến khi chỉ đạo thấy làm cũng như năm không có lụt, những năm nhuận, một năm mà thêm một tháng thì tất nhiên cũng có cái thay đổi trong một 5 ngày, một 0 ngày. Nhưng ở đây nói thật là do chỉ đạo, huyện chỉ đạo xuống xã, xã như vùng ngoài đê khác, trong đê khác. Vùng ngoài đê, ví dụ như gieo trồng, gieo mạ thì vùng ngoài đê gieo sớm hơn trong đê khoảng một tuần, vì ngoài đê lánh lụt. Khi trước gọi là mùa vụ gieo hạt. Tiết sương giá, tiết đông chí thì ta làm mùa.
- H: Tiết sương giá thì mình sẽ làm gì, trồng gì thì là hợp? so với trước kia ý.

Đ: Sương giá thì bắc mạ.

H: Vâng, thế còn đông trí?

Đ: Đông chí thì cấy. kinh nghiệm ngày xưa.

H: Đấy là kinh nghiệm ngày xưa còn giờ thì không?

Đ: Giờ thì không. Giờ là do chỉ đạo trên

H: Vâng. Thế còn về nhà cửa thì người dân có làm cao hơn không? Nếu mà có bão lên thì mình có chỗ để lương thực thực phẩm hoặc có chỗ để đồ ăn thức uống hoặc là có chỗ để cho bò lên, gia súc gia cầm lên không?

Đ: Cái ni hầu hết cả xã là có cả đấy, chống lũ, vì ở ni chiếm tới có khi hơn 90%. Có người họ nói là ở Vinh là người ở nhà tầng, nhưng ở đây trâu bò ở nhà tầng, trâu bò sướng như người.

H: Nhà tầng mà để cho bò lên là bắt đầu từ khi nào ạ?

Đ: Ở đây xây nhà tầng cầu thang, khoảng 7-8 năm nay.

H: 7-8 năm nay là xây nhà như thế ạ?

Đ: ở đây là trên 90%, hầu hết là rứa. Như lúc trước khổ lắm ni, tôi nói trâu bò phải cắt dây mũ, nhiều khi là mất đấy, mất là thôi, nhiều khi để cho sống, thả dây cho sống

H: Trâu bò đi như thế thì chắc chắn là không tìm thấy được.

Đ: Có năm tôi đuổi bò sang bên đó, rồi cắt dây bò đến đó.

H: Vâng, thế hàng năm dân mình bị lũ lụt như thế thì chính sách hỗ trợ của chính quyền địa phương như thế nào ạ? Người ta đã làm gì để giúp đỡ người dân chống bão, lũ, ngập mặn như thế?

Đ: Nói thật với cô, cái thiên nhiên thì cũng... mình ở cái vùng đó thì mình chịu cái hậu quả đó, mình phải khắc phục. Chủ yếu là mình tự khắc phục, ví dụ như là mấy cây chuối chẳng hạn, mấy cây chuối không phải thu hoạch một lúc mà phải thu hoạch dài, cây nó không lớn, nhưng ở trong vườn thì chủ yếu những cây đó, hoặc những cây xung quanh vườn chẳng hạn, mình cũng nên để những cây đó.

H: Vâng, nhưng cháu muốn hỏi, hàng năm bão lũ như thế thì chính quyền ở huyện, ở xã người ta có hỗ trợ gì cho người dân không ông?

Đ: Hỗ trợ thì không có, ở đây thì không có.

H: Xã không có hỗ trợ gì?

Đ: Đặc biệt những năm mà lụt to, ở miền trung này này thì hỗ trợ cho những nơi bị mất mát, bị thiên tai là đúng, thế nhưng nhiều nơi họ có hỗ trợ, nhưng có những anh mất một 0 thì họ cũng hỗ trợ cho người ta một phần này, mất một người ta cũng hỗ trợ một phần này.

H: Tức là nặng hơn thì lại vẫn hỗ trợ như nhau.

Đ: Hỗ trợ là chia đều

H: Hỗ trợ là ở đâu về?

Đ: Ở tổ chức có, cá nhân có, nhiều khi cũng có các đoàn sư ở các chùa họ về, các xe họ về.

H: Vâng, nhưng bây giờ cháu muốn hỏi những hỗ trợ của địa phương, không phải là họ cho tiền hay cho bạc gì cả, mà ví dụ họ hỗ trợ như: nếu mưa bão người ta có giúp dân đi sơ tán không này, người ta có thông báo cho nhân dân để kịp thời di chuyển gia súc, hoặc những hỗ trợ khác thì địa phương có hỗ trợ không?

Đ: Những cái đó thì... vật nuôi thì giá trị không cao, như con gà, con chó, không đáng kể. (hết băng một)

H: Nhưng mà nhà mình đã ra đấy lần nào chưa ạ?

Đ: Có đi ít, chủ yếu là người già và trẻ em, những người bình thường thì ở nhà.

H: Nhưng ông bà đã ra nhà sơ tán cộng đồng chưa? Có được mỳ tôm chưa?

Đ: Có bà đi rồi

H: Bà đi rồi, nhưng ông không đi. Bà đi năm nào ạ? Bà đi năm nay ạ?

Đ: Năm ngoái.

Đ: Năm 78 tôi cũng đi sơ tán đó, chỗ chợ Mỹ dụ.

H: Đi ra nhà cộng đồng là ai đón bà đi hay là người nhà đưa ra.

Đ: Người nhà đưa ra.

Đ: Tôi trải nilong ra nằm.

Đ: Tôi đi sau

H: Thế bà ở đây một đêm hay mấy đêm?

Đ: một đêm

H: một đêm xong hôm sau lại về? Còn ông thì cứ ở đây thôi, không chịu đi. Vâng, thế lúc nào mà nước to thì ông phải đi chứ? Ông lớn tuổi rồi ông ở đây sao được?

Đ: Tôi là năm 78 tôi cũng có đi đấy

H: Ông ơi, thế người dân ở đây họ đóng góp gì vào việc phòng chống lụt bão? Người ta huy động người dân đóng góp như thế nào?

Đ: Đóng góp thì, tự gia đình tự lực, lúc đó năm 78 nó khác bây giờ, năm đó nhà cửa nó kém hơn.

H: Nhưng mà bây giờ ví dụ xảy ra bão lũ ở đây thì người dân ở xã có yêu cầu người dân phải đóng góp công sức hoặc như thế nào để tham gia vào hoạt động phòng chống chung ý.

Đ: Cái đấy có thể có đấy. Nhưng thông thường về mua bão lũ lụt thì tự gia đình người ta bỏ tiền chằng chống nhà cửa, khi lụt to, bình thường thì không nói, khi có bão, lụt to thì người ta có phương tiện bỏ vào vận chuyển đi.

H: Các nhà cũng tự lo thôi, thế còn thôn xã người ta có giúp đỡ không? tại vì nhà ông bà là có người già? Có thanh niên hoặc lực lượng của xã người ta có ưu tiên nhà có người già, trẻ em người ta đến đi tản đi trước không?

Đ: Đây nếu mà có lụt to quá thì có tàu của nhà nước rồi, tàu của nhà nước thì mình ra mình đi thôi, còn những năm mà lụt bình thường thì dân tự lo.

H: Vâng, các gia đình phải tự lo. Theo ông thì nếu để người dân cũng như chính quyền địa phương có thể phòng chống tốt được bão lũ, thiên tai thì cần phải hỗ trợ những gì ạ?

Đ: Tùy từng địa phương, từng nơi một thì hướng ở trên, chính quyền địa phương có những chỉ đạo riêng. Ở mô cũng có những cái lợi và cái hại. Ở ngoài đê thì đưa cái lụt non vô thì màu tốt, bị cái lụt nhưng lại được cái màu.

H: Được phù sa.

Đ: Nhiều khi bị cái hại nhưng lại được cái lợi, nhiều khi là bằng hòa. Các hộ nghèo quá thì lụt vô phải chịu, đây là những trường hợp đặc biệt. Cái đấy thì nhà nước phải có cơ chế.

H: Ở đây là xóm một ông nhỉ?

Đ: Đây là làng Phú Văn và là xóm một.

H: Vâng cháu cũng cảm ơn ông.

Kết thúc phỏng vấn.